

PIRANSKI ZALIV: K TRADICIJI RIBOLOVA IN RIBOLOVNIH PRAVIC

Darja MIHELIC

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 4
e-mail: mihelic@alpha.zrc-sazu.si

IZVLEČEK

Prispevek prikazuje razvoj in tradicijo ribolova ter ribolovnih pravic na Piranskem od prvih pisnih zgodovinskih dokumentov v 6. stoletju do 20. stoletja. V zahodnem, priobalnem delu Istre so si razpolagalno pravico do glavnine obalnih voda postopno pridobile mestne komune, kar je veljalo tudi po sredi 13. stoletja, ko se je na prostoru zahodne in južne Istre do konca 18. stoletja uveljavila nadvlada Beneške republike, ki ni posegala v neposredno lastništvo in izrabo voda zahodnoistrskih mestnih komun. Napoleonove vojne in francoska zasedba so v pogledu ribolovnih pravic prinesle nekaj (kratkotrajnih) novosti, po odhodu Francozov pa je prišlo do ponovne vzpostavitve starega stanja in starih (mestnih in zemljiškogospodarskih) pravic do ribolova. Po propadu avstroogrške monarhije je zahodnoistrsko območje prešlo pod italijansko oblast. Ribolov je tedaj še nadalje pripadal občinam. Ribolovne pristojnosti v Piranskem zalivu po drugi svetovni vojni osvetljujejo zakoni in odredbe, ki so jih priobčili jugoslovanski in slovenski uradni listi. Omogočajo ugotovitev, da si je nadzor nad ribolovom v Piranskem zalivu po 1954 lastila Republika Slovenija, njeno izvajanje pa je prepustila piranski občini.

Ključne besede: ribolov, zgodovina, Istra, Piranski zaliv

PRVI OHRANJENI PODATKI O RIBOLOVU

Za ljudi, ki so živeli ob potokih, rekah, jezerih in morjih, so ribe in drugi užiti morski organizmi že od najstarejših časov pomenili pomembno sestavino prehrane, ki so jo nabirali ali lovili. Načini ribarjenja so se sčasoma spreminjali in izpopolnjevali. Najdeni arheološki (materialni) ostanki, ki pričajo o ribolovu, so že iz poznega paleolitika. Tudi ob obalah Jadrana je obstajal prvinski ribolov, na otoku Rabu so našli sledove neolitskega ribolova.

Najstarejši ohranjeni znani pisni podatki o ribolovu (kjerkoli in tako tudi pri nas) pa so mnogo kasnejši, kot je sama ribolovna dejavnost; vezani so namreč na pojav pismenosti, ki je bistveno mlajšega postanka od lovljenja rib.

Zapisi, ki posredno kažejo na obstoj ribolova in na prehrano z morskim "izplenom" v Istri, so iz prve polovice 6. stoletja (537-538). Pretorijanski prefekt (predstojnik gardistov) Senator je pisal istrskim provincijalom (deželanom), da so ga obvestili o bogastvu istrske pokrajine. Imela naj bi mnogo zatokov, kjer naj bi bilo

polno gostiln (*garismatium*) z morskou juho. Bila naj bi bogata z ribami. V številnih morskih ribnikih naj bi se brez človeškega napora plodile ostrige (*ostrea*) ... (Gradivo I., št. 24). - Kakšna idilična podoba primorja in kakšna razlika od pokrajin v severni in severovzhodni notranjosti, prek katerih so se drugo za drugim selila, jih pustošila in požigala preprosta ljudstva, ki so iskala svojo "boljšo prihodnost" v (do pred kratkim cvetoči) bogatiji (zahodno)rimski državi!

Omembo ribolova (*piscatio*) srečamo tudi v zapisu, datiranem z letom 543 (Gradivo I., št. 30). Poreški škof Evfrazij je z dovoljenjem poslancev vzhodnorimskega cesarja zapovedal poreškemu prebivalcem, da morajo dajati poreškemu kanonikom (poleg ostalega) tretji del ribjega izplena, ki ga uživa cerkev sv. Mavra v Limskem kanalu. - Žal gre pri dokumentu za nepristno listino, ki je bila na podlagi nekega starejšega zapisa sestavljena v prvih desetletjih 13. stoletja. Ne gre pa dvomiti, da je Limski kanal že od nekdaj nudil ugodne možnosti za ribolov in nabiranje školjk; verjetno se omemba zatokov, ki so bogati z ribami (iz zapisa iz 537-538), nanaša tudi nanj.

RIBOLOVNA PRAVICA

Tako pri prvih (materialnih) ostalinah kot pri prvih (pisnih) omembah ribolova je šlo za t. i. priobalni ribolov. Obalno prebivalstvo je imelo po naravno zraslem, običajnem pravu pravico do ribolova ob svojih obalah.

V srednjeveški Evropi se je kasneje pravica do ribolova ob uveljavitvi frankovske fevdalne družbene ureditve uvrstila med vladarjeve pravice (*regale*). Vladar je mogel izvajanje te pravice zavestno odtujiti v korist svojih vazalov, ti pa so se ji odpovedovali v korist svojih zvestih ... Srednjeveški sistem večstopenjske lastnine je omogočal, da so si ribolovne pravice dejansko prisvajali ali z darovnicami pridobivali svetni in cerkveni velikaši ter mesta. Tudi v Istri ni bilo drugače.

Zapis o pomiritvenem dogovoru (*placitum*) v Rižani pri Koprju leta 804 (Gradivo II., št. 23; Petranović, A., Margetić, A., Bratož, A. /1989/) je nastal v času, ko so se soočale na eni strani tradicionalne pravice Istranov s pravicami gradeškega patriarha, s tistimi istrskih škofov Pule, Trsta, Novigrada, Poreča in Pična ter tistimi, ki se jih je polastil novi "fevdalni" gospodar istrske notranjosti, *dux* Janez, na drugi strani. Omenja tradicijo pravice do ribolova v morju in način lovljenja rib z mrežami.

Zastopniki mest in utrjenih krajev so se v imenu ljudstva pritožili pred tremi poslanci - razsodniki Karla Velikega - nad ravnanjem istrskih škofov, češ da je bilo morje včasih javno in je tam vsakdo lahko lovil ribe. Zdaj pa da si ne upajo več loviti, ker jih potem pretepajo z gorjačami in jim trgajo mreže (*Mare uero publica, ubi omnis populus c/om/nuniter piscaba/n/t, modo ausi no/n/ sumus piscari q/ui/a cu/m/ fustib/t/s nos cedu/n/t et retia nostra co/n/cidu/n/t.*)

Primer darovnice, ki slika prakso prehajanja ribolovnih območij iz rok v roke v fevdalni družbi in zadeva ribolov v Piranskem zalivu, najdemo v zapisu iz 14. stoletja. Oglejski patriarh Bertold (*Bertoldus*) je tedaj na prošnjo belinjskega opata Vecelona (*Vecelo*) potrdil darovnico svojega predhodnika Ulrika (*Valdoricus*) belinjskemu opatu Riherju (*Richerius*) in njegovim naslednikom, izdano leta 1173 v Ogleju. Predmet darovanja je bila vzpetina Seča pri Piranu s pritiklinami; podarjeno območje je segalo do Albučana, nato po dolini do vodnega kanala pri Nožedu, od tam pa do morja pod kanalom. Na drugi strani je meja podarjenega ozemlja tekla od Albučana do kanala v sečoveljski dolini in pod njim do morja. Darovnica je zadevala tudi močvirja (plitvine?) in ribiška lovišča (*paludes et piscarias*), ki so pripadali vzpetini Seča. Izvirnik iz 14. stoletja je v Piranskem arhivu, doživel je več objav (CDI, 1173; Gradivo IV., št. 536; Chart. I., št. 2).

V zahodnem, priobalnem delu Istre so si razpolagalno pravico do glavnine obalnih voda postopno pridobile mestne komune Trst, Milje, Koper, Izola, Piran, Umag itd. Mestne komune, te male, relativno samostojne mestne državice, ki so še iz antike obvladovale dobršen del zaledja (obmorske pa tudi morske obale in priobalnega morja), so neposredno mejile drugo na drugo.

Piransko območje se je na rtu Ronek dotikalo ozemlja (in morja) sosednje Izole, na savudrijskem rtu pa je mejilo na mestno "državico" Umag. Piran je nadziral obalno morje med obema rtoma.

Od srede 13. stoletja se je na prostoru zahodne in južne Istre uveljavila nadvlada Beneške republike in se obdržala do konca 18. stoletja. Benetke pa niso posegale v neposredno lastništvo in izrabo voda zahodnoistrskih mestnih komun, kamor je sodilo tudi piransko obalno morje med Ronkom in Savudrijo. Velikost piranskega ozemlja in ribolovnega območja je ves čas beneške nadvlade ostala praktično nespremenjena.

V ribolovnih območjih na Piranskem so poleg komune uživale lastniško, deloma pa le uporabno pravico ribolova nekatere cerkvene skupnosti (kapitelj sv. Jurija,¹ mogoče cerkev sv. Lovrenca²) in posamezni, običajno uglednejši svetni in cerkveni zasebniki. Redko je šlo pri njih za tuje iz Benetk in Firenc. V jesensko-spomladanskem delu leta je njim in komunalnim opolnomočencem pripadala monopolna pravica do ribolova, v topli polovici leta, od aprila do septembra, pa so bila lovišča na voljo vsem, omejen je bil le ribolov z nekaterimi pripravami (predvsem z različnimi mrežami).

UPRAVLJANJE Z RIBOLOVNIMI LOVIŠČI V SREDNJEVEŠKEM PIRANU

Ribolov, ki je služil prehrani mestnega prebivalstva, je bil preveč pomembna dejavnost, da bi znotraj mestnega ozemlja ostal prepuščen samovoljnemu izkoriščanju posameznikov. Mestna oblast je v obmorskih mestnih komunah odločala o izrabi priobalnega morja. To polnomočje ji je prinašalo lepe dohodke. V nekaterih mestih ob vzhodni obali Jadrana je mestni komuni pripadala desetina do šestina rib, ujetih na njenem (vodnem) območju.

Piranska komuna je razpolagala z večjim delom ribiških lovišč na Piranskem (prim. Mihelič, 1985; 1987). Zapisi omenjajo piranska komunalna lovišča rib v Strunjanu, Fažanu, Padernu, v *Palus maior* (*Palus vallis maiore, Piscaria maior*), v Sečovljah, ob Savudriji (*subtus Carso Pirani* od Kanegre do *Remorclum-a*). V virih se omenjajo še ribiška lovišča *Piscaria parva, Piscaria de*

1 Kapitelj nastopa kot dedič dela piranskih ribiških lovišč (Chart. I., št. 143).

2 Vicedominska knjiga omenja v zvezi z delom ribiškega območja pred Piranom cerkev sv. Lovrenca, vendar ni jasno, ali kot polnopravnega lastnika ali le kot najemnika (komunalnih) voda (VK 7, 1337, 6. 12., 150).

Cala(l), (*Cal/wa*, *Ceila*), *val de Remoleo* in ribiško območje Sibarja (ki si ga je 1338 pridobila koprška družina Bratti (prim. VK 8, 1338, 1. 10., 80-80v). Ubikacija navedenih toponimov se deloma prekriva.³

Piranska komuna je dobivala prihodke od oddajanja svojih komunalnih ribolovnih voda v zakup; ni pa jasno, ali so ji pripadali tudi dohodki od lovišč v zasebni lasti in kolikšni so bili. Iz pregledanih zapisov tudi niso razvidni konkretni dohodki lovišč v zasebni lasti.

Pravice do ribolova je komuna dajala na vsakoletni dražbi v zakup uporabnikom. Zakupniki, *mergatores*, so imeli pravico in dolžnost, da ribarijo ali dajo ribariti v delih komunalnih ribiških območij, ki so jih imeli v zakupu (STPI, 1307, 9/17; 1332, 9/15; 1358, 9/12; 1307, 10/1; 1332, 10/1; 1358, 10/1).

Zakupnina, ki jo je zakupnik dolgoval komuni, je pomenila protivrednost dohodka oz. deleža ulova, ki je pripadal komuni od ulova v njenih vodah. Ohranjeni podatki (VK 6, 1336, 1. 9., 118) omogočajo izračun tega deleža. 1. septembra 1336 so Henrik, sin pokojnega gospoda Carotija Vitala, Janez, sin pokojnega Bričata iz Pirana, Čekin, ribič iz Burana, ter Odorlik Salumagno iz Trevisa sklenili družbo (*societas*). Vanjo so nameravali vložiti toliko mrež (*retia*) in ribolovnih pripomočkov (*artes piscandi*), kot bo potrebno za ribolov v *Piscaria Paludis maioris* v piranskem okolišu (*in districtu Pirani*). Henrik je komuni plačal zakupnino ribjega lovišča do velike noči 1337. Skupni ulov naj bi se delil na sledeči način: najprej bi se iz njega izdvojila **četrtnina**, ki bi jo dobil Henrik za vračilo zakupnine, ki jo je založil. Ostale tri četrtine ulova pa naj bi se razdelile na štiri dele med partnerje. Komunalna zakupnina je torej znašala okroglo ocenjeno četrtnino ulova rib v komunalnih ribiških loviščih.

Ta delež omogoča nadaljnje sklepanje. V več primerih so znane konkretne vsote, ki jih je komuna prejela za različna ribiška lovišča, ki so bila oddana v celetni zakup; po znanih podatkih v zadnjem desetletju 13. in prvih štirih 14. stoletja so znašale od 9 do 60 liber malih denarjev. Če so te konkretne zakupnine za komunalna lovišča pomenile četrtnino vrednosti letnega ulova, potem moremo iz njih izračunati, kolikšen je bil celotni letni dohodek od ulova v ribiškem lovišču oz. koliko so z ribolovom zaslužili zakupniki. Celotni dohodek od ulova bi znašal štirikrat, dohodek zakupnikov pa trikrat toliko kot znana komunalna zakupnina za lovišče. Seveda je bila višina zakupnine različna od enega ribolovnega območja do drugega, glede na njegovo "obetavnost", odvisna pa je bila tudi od trajanja zakupa. Poglejmo nekaj primerov.

Zakup piranskih voda omenjata zapisa iz 1290 (NK 6, 1290, 12. in 16. 7., 28-29). Zakupnika, notar Almerik

Petrogne in Matej Marchesius, sta si v njiju pridobila pravico do ribolova za **56 liber**. Del zakupljenih voda sta za 24 liber oddala v zakup ribičem Rapinu in Martinu Grixonu ter Geru, sinu pokojnega Bona Čexer, ki so smeli tam ribariti z enim plovilom (*barcha*). Nekaj dni kasneje sta ribolovno pravico za 32 liber oddala v drugi zakup Martinu Marčana, ribiču Albinu in Mateju Richerija, da bi tam ribarili z enim ploilom. Razen zakupnikov z omenjenima dvema ploviloma ni smel v Sečoveljskem močvirju ribariti nihče.

V letu 1328 so si piranska komunalna ribolovna območja v "velikem močvirju" *Palus maior*, Padernu, Strunjano in Fažanu pridobili florentinski doseljenec Nerij Peroni, Zanet, pokojnega gospoda Dominika de Zaneto, in Mengolin (oz. Dominik), pokojnega Artuika Baseglo iz Pirana (VK 2, 1328, 15. 7., 86v). **Strunjansko ribolovno območje** sta si na dražbi izborila sama Nerij in Zanet za ceno **50 liber**; Mengolin se jima je v poslu pridružil kasneje. Izvajanje ribolova, izplačilo zakupnine in prodajo rib v Piranu naj bi opravljal Zanet (VK 2, 1328, 25. 7., 89). Pravico ribolova v *Palus maior* v tekočem letu so omenjeni družabniki že čez nekaj mesecev preprodali Martinu Andriola in Mateju Dominika de Adamo za **50 liber**, izplačljivih komunalnim zakupnikom ali neposredno občini (VK 2, 1328, 19. 9., 122v). Še v istem tekočem letu zakupa, januarja 1329, sta Nerij in Zanet oddala v ribarjenje od 21. februarja do konca junija (torej le za del leta!) Papu de Papeto in Miklavžu, sinu pokojnega Martina Grixona, **fažansko lovišče rib** za **32 liber** (VK 2, 1329, 6. 1., 199v). Nekaj dni kasneje je Zanet preprodal izkoriščanje strunjanskega lovišča rib do konca junija Albanu Gallo iz Burana v beneškem distriktu, namesto Zaneta pa naj bi komuni poravnal tretji obrok zakupnine (VK 2, 1329, 9. 1., 201). Lovišče pa je še naprej prehajalo iz rok v roke: na to smemo sklepati iz zadolžnice, v kateri sta se Andrej Deganus in Peter, pokojnega Adalgerija Parente iz Pirana, obvezala plačati Veneriju, pokojnega Odorlika, in Almeriku, pokojnega Janeza Petrogne iz Pirana, **33 liber** do konca junija (spet le za del leta) za strunjansko lovišče, kjer da ribari Alban (VK 2a, 1330, 4. 3., 3).

Drugi pravkar omenjeni upnik, Almerik, si je 1330 uspel pridobiti v zakup od piranske komune **strunjansko ribiško območje**, ki pa ga je takoj za vse leto predal v najem Albanu Gallu za **45 liber**, pridržal pa je zase pravico do ribolova z mrežami (VK 2a, 1330, 8. 7., 45).

Ločeno od Almerika je istega leta 1330 izdražil komunalna ribiška lovišča tudi Nerij Peroni, tokrat v Fažanu in ob Savudriji; preprodal ju je kupcem Papu de Pappeto ter bratom Mengolinu, Janezu in Miklavžu, sinovom pokojnega (ribiča) Martina Grixona iz Pirana za **60 (Fažan)** oz. za **12 (Savudrija)** liber; namesto

³ Domnevam, da gre pri *Palus maior* za sečoveljsko lovišče, prekrivata pa se tudi območji *subtus Carsu Pirani* in tisto od Kanegre do *Remorclun-a*.

Nerija naj bi poravnali obroke komunalnega zakupa (VK 2a, 1330, 29. 9., 59).

Ribolovne pravice za del savudrijske obale a *Cal-negra ... ad Remorclum* je 1333 kupil od piranske komune trgovec beneškega porekla Čanin Cavianus za zakupnino 9 *liber*. K poslu je pritegnil še piranskega ribiča Girarda Iustisana, s katerim je sklenil dogovor o investiciji, odplačilu komunalnega davka in načinu delitve dohodka od ribolova (VK 4, 1333, 15. 8., 86-86v).

Poslovanje zakupnikov komunalnih voda so nadzirali *mari piscariarum*, nadzorniki ribiških lovišč. Vsako leto aprila so jih v komunalni palači izbrali zakupniki lovišč. Zakupniki, ki so z mrežami lovili ribe pred Piranom, so morali ulov pokazati in izročiti nadzornikom (STPI, 1307, 10/2, 9; 1332, 10/2, 7; 1358, 10/2, 7). Kasneje je nadzornikom pripadla enkratna količina 25 rib vsak dan, kadar je ulov presegel 200 rib (STPI, 1384, 10/13). Naloga nadzornikov je tudi bila, da so od 1. maja do konca avgusta po nalogu podedata zakoličili ribiška lovišča s stotimi koli (STPI, 1307, 10/4; 1332, 10/4; 1358, 10/4). Koli so omogočali fizično delitev lovišč. Omenjajo se polovice, četrtine in osmine ribiških "postojank" (*posta*). Prvi zapis, ki omogoča sklepanje na zakoličevanje lovišč na Piranskem, je iz konca šestdesetih let 13. stoletja (Chart. I., št. 130). Na bregu ribolovnih področij, ki so jih zakoličevali, ni bilo dovoljeno imeti oljčnega mlina - torklje (zaradi nevarnosti onesnaževanja?). (STPI, 1307, 10/10; 1332, 10/8; 1358, 10/8).

OMEJITVE IN TEHNIKA RIBOLOVA⁴ NA PIRANSKEM

Od 1. aprila do mihaelovega (29. septembra) so bila piranska lovišča rib na voljo vsem, čeprav ne za vse oblike ribolova. Lastniki in zakupniki voda pa so uživali monopolno pravico do ribarjenja v preostali polovici leta, od konca septembra do konca marca (STPI, 1307, 10/8; 1332, 10/6; 1358, 10/6).

Piranski statuti vsebujejo številne omejitve ribolova z različnimi mrežami in z vršo. S potegavko je bilo po statutu iz 1307 (10/7) med mihaelovim in pustom prepovedano loviti ribe pred Piranom od Mogorona do Pusterle. Samo posestniki (*patroni*) lovišč so smeli tam ribariti, kakor se jim je zdelo najbolje. Podobne so bile pravice zakupnikov voda od Dragonje do Savudrije, ki so smeli ribariti ali dati ribariti s potegavkami ali drugimi mrežami, kakor in kadar so hoteli. S statutom iz 1332 (STPI, 10/1) je bila uporaba potegavke omejena na prostor od Dragonje do Savudrije. Ribiči so tam lahko ribarili vse leto s potegavkami ali drugimi pripomočki. Med severno mejo Pirana (z izolskimi vodami) na rtu

Ronek in Dragonjo po tem statutu med mihaelovim in pustom nihče ni smel ribariti s potegavko. Redakcija statuta iz 1384⁵ (STPI, 10/18) je v ribiških loviščih pred Piranom - z izjemo zakupnikov lovišč - za vse leto prepovedovala ribarjenje z mrežama grip in potegavka. Med mihaelovim in koncem marca so po statutih iz 1307 in 1332 (STPI, 1307, 10/6; 1332, 10/5) ribiči smeli v piranskih vodah polagati ali metati vojgo, *rete*, režaj le z dovoljenjem družabnikov lovišč. Ker je bila uporaba omenjenih pripomočkov pri ribolovu prepovedana tudi v času zakoličevanja lovišč (med 1. majem in zadnjim avgustom), je bilo torej v zakoličenih loviščih dovoljeno ribariti z omenjenimi pripomočki brez posebnega dovoljenja zakupnikov lovišč le aprila in septembra.

Statuta iz 1358 in iz 1384 sta omejevala splošno uporabo omenjenih ribiških priprav le za območje med Mogoronom in Pusterlo. Ne navajata ovir za splošni ribolov v času zakoličevanja lovišč, ampak šele za "sezono" od mihaelovega dalje. Statut iz 1384 postavlja drugo časovno ločnico, po kateri je bil ribolov dovoljen vsem, ne le zakupnikom lovišč, na 3. april. Statut iz 1358 je med prepovedane pripomočke za ribolov uvrstil tudi vršo, tisti iz 1384 pa poleg nje še *retiaculum*, vojgo, *rete* in "druge načine ribolova", izrecno pa je dovoljeval ribolov na vrstico s trnkom. Ta statut je za čas med mihaelovim in 3. aprilom tudi izrecno prepovedoval polaganje mrež (*retia*) med lokacijo Rižente in pomolom pri sv. Lovrencu (STPI, 1358, 10/5; 1384, 10/15, 10/18). Tehnika ribolova na Piranskem je deloma razvidna že iz omenjenih statutarnih odlokov. Pirančani so ribarili v obalnem pasu na piranskem območju, a tudi zunaj njega. Lovili so podnevi in ponoči; pri nočnem ribolovu so privabljali ribe z lučmi. Plovila, ki so jih uporabljali, se imenujejo *barca*. Na ploviču sta lovila ribe dva ali trije ribiči. Od ribolovnih pripomočkov se največkrat omenjajo mreže (*rete*, *retia*, *retiaculum*), od posebnih tipov mrež pa potegavka (*tracta*), ki so jo vlekli s kopna s pomočjo čolnov. V tridesetih letih 14. stoletja se omenja tip vlečne mreže grip (*grippus*, prim. Chart. II., št. 159). Plovilo jo je vlekel za seboj po morskem dnu.

Piranski ribiči so poznali tudi stoječo mrežo vojgo (*ovega*) in okroglo mrežo režaj (*riçaglum*, *rixaium*) za lov v plitvini. Zapisi omenjajo še tip mreže *cerbarium* (VK 4, 1333, 15. 8., 86-86v). Za ribolov so bile v uporabi tudi vrše (*nas/s/a*), košaraste kletke, pletene iz vej, dalje trizobe vile (*fluxina*, prim. STPI, 1307, 10/1) in seveda trnki (*togna*).

Odloki piranskih statotov obširno obravnavajo ribolov in trgovanje s svežimi ali soljenimi ribami, vendar ne naštevajo različnih vrst rib, ki so se pojavljale na Piranskem.

4 Splošno o tehniki ribolova: Umek, 1970; Volpi Lisjak, 1995.

5 Za redakcijo statuta iz 1384 uporabljam objavo piranskega statuta Pahor, Šumrada (1987), ki je sicer zaradi tehnike objave nepraktična in nepregledna.

DOGOVORI O RIBOLOVU

Konkretno izvajanje in organizacija ribolova v piranskih vodah sta bila prepuščena lastnikom in zakupnikom piranskih ribiških lovišč. V izkoriščanju ribolovnih območij so lahko **sodelovali neposredno**, z osebnim delom. Pogodba iz 1336, ki omenja komunalno četrtino od ribolova (VK 6, 1336, 1. 9., 118), navaja, da so se štirje partnerji povezali v družbo (*societas*); vanjo naj bi družno vložili ribolovne pripomočke in skupaj ribarili; od dobička od ulova bi najprej izdvojili del za komunalno zakupnino, ki jo je založil eden od njih, ostane pa bi si razdelili na enake dele.

Lastniki in zakupniki ribiških lovišč so včasih ribarili s pomočjo **najetih ribičev**. Plačevali so jih v denarju. Za prehrano so jim prepustili tudi del vsakokratnega ulova. Redko so ribiči za svoje delo dobili tudi obleko. Za ribarjenje od prvega dne *quadragesime* (štiridesetdnevnega posta pred veliko nočjo) do velike noči 1329 (torej od 8. marca do 23. aprila) je plačilo za pomočnika pri vleki vlečne mreže poleg hrane v ribah znašalo 26 grošev, to je 3 libre, 9 soldov in 4 denarje⁶ (VK 2, 1329, 19. 2., 232v). Zaslugek ribiča za osemmesečno delo (od 27. januarja do 29. septembra) je 1336 znašal 17 liber ob hrani, pijači ter srajci in preobleki. Najeti ribiči so včasih dobivali dnevno plačilo za vsak dan ribarjenja posebej (VK 5, 1336, 27. 1., 155v-156). Pogodbeni delavec je po dogovoru iz 1328 za vsak dan ribolova z delodajalcem prejel 2 solda in del rib (VK 2, 1328, 22. 3., 7).

Lastniki in zakupniki lovišč so včasih sklepali **družabniške dogovore** z ribiči: odobrili so jim pravico do ribolova, zase pa so izgovorili del (vrednosti) ulova iz lovišč. Na tak zapis naletimo 1292. Bertek Wecelle je prepustil v ribolovno izkoriščanje Janezu Capellaro (klobučarju?) in njegovemu družabniku območje *val de Remoleo*: posestniku (lastniškega?) lovišča je pripadla tretjina ulova, družabnikoma pa dve tretjini (NK 10, 1292, 28. 11., 16v).

Tovrstni dogovori so vsebovali tudi dodatna določila. Včasih so si zakupniki lovišč pridržali pravico, da smejo v oddanih loviščih tudi sami polagati mreže. Izdražena zakupnina za lovišče, ki so jo zakupniki dolgovali komuni, se je lahko na družabniški način razdelila med zakupnike lovišč in ribiče. Različice v dogovorih so bile možne v zvezi s stroški za nabavo ribiških mrež. Dogovori so včasih gostobesednejši (VK 7, 1337, 1. 12., 149): ribičem nalagajo, da morajo brez prestanka do konca roka ribariti *omni die et nocte quad fierit tempus piscandi* (dan in noč v času, ko se lovijo ribe); za vsak izpuščen dan je predvidena globa; ribiči morajo ribariti *omni die Veneris et sabati et omni die, quo non comedetur carnes* (vsak petek, soboto in vsak dan, ko se

ne je meso).

Podrobnejšo predstavo o zaslužku družabnikov (zakupnikov in ribičev) od lovišč daje dogovor iz 1333 (VK 4, 1333, 15. 8., 86-86v). Trгоvec Čanin Cavianus je za 9 liber vzel od piranske komune za slabih 11 mesecev v zakup del lovišča *subtus Carso Pirani a Calnegra videlicet usque ad Remorclum* (pod Savudrijo od Kanegre do *Remorclum-a*). Po dogovoru s piranskim ribičem Girardom Iustisana naj bi Čanin za svoj denar nabavil 15 mrež, imenovanih *cerbaria*, kar bi ga stalo 14 liber, 5 soldov in 4 denarje. S temi mrežami naj bi Girard ribaril. Girardu bi pripadli trije, Čaninu pa dva dela (dohodka od) ulova. V enakem razmerju sta si nameravala deliti tudi dolg komuni za zakupnino lovišča. Po koncu dogovora naj bi si razdelila na polovico mreže, ki jih je kupil Čanin, kakor tudi ostale mreže, s katerimi bi se lovilo v lovišču. Če je komunalna zakupnina (9 liber) predstavljala četrtino dohodka od ulova, potem je bil predvideni dohodek od lovišča štirikrat večji, to je 36 liber. Dve petini od dohodka (14 liber in 8 soldov) bi pripadli Čaninu, tri petine (21 liber in 12 soldov) pa ribiču Girardu. Čanin bi moral plačati dve petini od 9 liber komunalne zakupnine (to je 3 libre in 12 soldov), kar bi njegov dobiček zmanjšalo na 10 liber in 16 soldov. Ribič Girard je od svojega dohodka dolgoval komuni tri petine zakupnine za lovišče, to je 5 liber in 8 soldov, kar je njegov dohodek zmanjšalo na 16 liber in 4 solda. Čanin je za družbo prispeval mreže. Če zanemarimo dejstvo, da je njihova vrednost z uporabo padla, je ob koncu dogovora dobil vrnjeno polovico njihove vrednosti (7 liber, 2 solda in 8 denarjev). Drugo polovico, ki je po koncu dogovora pripadla Girardu, moramo šteti Čaninu v strošek, Girardu pa v dobiček. Čaninov dobiček se z odbitkom vrednosti polovice mrež zmanjša na 3 libre, 13 soldov in 4 denarje, Girardov pa se s pribitkom vrednosti polovice mrež poveča na 23 liber, 6 soldov in 8 denarjev. Girardov dohodek je ribičev zaslužek, Čaninov pa je dobiček od investicije. Čanin je v družbo vložil prevzem obveze za plačilo 9 liber komunalne zakupnine (od cesar naj bi realno plačal le dve petini, to je 3 libre in 12 soldov) in nakup mrež, skupaj 17 liber, 17 soldov in 4 denarje. Njegov zgoraj omenjeni dohodek bi pomenil 20,5% vrednosti vloženi sredstev.

Ob dogovorih z lastniki in zakupniki lovišč so se ribiči včasih obvezali najti še kakega družabnika za posel. Kadar kateri od aktivnih družabnikov ni mogel opravljati dela (ribariti), so lahko njegovo mesto zapolnili z drugo osebo na stroške partnerja, ki je odpovedal. Svojega namestnika je včasih aktivni družabnik postavil sam, pri čemer si je mogel izgovoriti določeno udeležbo pri dohodku od lovišča (in pri stroških z ribolovom). Pri

⁶ Razmerje denarnih enot je: 1 libra = 20 soldov - 240 malih denarjev; gros - 32 malih denarjev, sold grošev - 32 soldov malih denarjev, libra grošev - 32 liber malih denarjev.

že nekajkrat omenjeni družbi iz 1336 (VK 6, 1336, 1. 9., 118) je aktivni družabnik, ribič iz Burana, na svoje mesto postavil zamenjavo. Od prvotno dogovorjenega deleža (dohodka od) ulova naj bi prvotni družabnik ohranil en del, njegovemu namestniku pa bi pripadla dva. Prvi je bil dolžan poravnati tudi četrtno stroškov za mrežo potegavko.

Zasebna ribolovna območja so se oddajala v najem tudi za vnaprej določeno **denarno odškodnino**. Neposrednim dohodkom od svojih lovišč so se lastniki včasih odpovedali tudi za daljši čas. Almerik, sin pokojnega gospoda notarja Almerika iz Pirana, je npr. 1333 izročil v koriščenje Henriku Vitala svoja ribiška lovišča v Piranu in zunaj njega za pet let. Plačilo začasno od-tujitev lovišč je prejel vnaprej (VK 4, 1333, 11. 12., 149).

Zakupniki komunalnih ribiških lovišč so v številnih primerih poslovali le kot posredniki, **upravniki ribolova** v vodah, ki so jih imeli v zakupu. Pravico in dolžnost ribarjenja so za vse leto ali za krajši čas podeljevali, dajali v najem ali prodajali skupinam ribičev. Tovrstni dogovori so včasih določali način ribarjenja (s plovilom, z različnimi tipi mrež ipd.). V teh primerih ribiči običajno niso smeli pritegniti v posel dodatnih družabnikov, pa tudi zakupniki ribiških lovišč so se včasih zavezali, da pravice do ribolova ne bodo podeljevali še drugim ribičem. V posameznih primerih so zakupniki komunalnih voda puščali ribičem proste roke glede ribolova v piranskih loviščih: smeli so ribariti sami ali prepustiti lovišča v ribarjenje drugim.

Za povračilo za podeljeno pravico do ribolova v komunalnih vodah so ribiči običajno prevzeli od zakupnika lovišča celotno ali delno vsoto, ki se jo je zavezal plačati komuni, ko je na dražbi pridobil komunalno pravico (dohodek) od ribolova. Zakupnik lovišča naj bi ob tovrstnem dogovoru z ribičem ne utrpel kake škode. Zakupnik je od ribiča včasih zahteval poroštvo tretje osebe.

Po znanih podatkih so v piranskih vodah ribarili večinoma domači ribiči; tujci iz Burana, Trevisa, Kopra so med njimi predstavljali redkost. Viri pa skoraj ne poročajo o drobnih koristnikih ribiških lovišč, ki so si z ribiškim ulovom popestrili jedilnik v delu leta, ko so bila ribiška območja odpita splošni uporabi.

PRIPRAVA RIB IN POSLOVANJE Z RIBAMI

V času, ki ni poznal hladilnih naprav, so hitro pokvarljiv morski ulov konservirali s sušenjem, prekajevanjem in mariniranjem. Konkretnih podatkov o tem je za Piran malo. Soljene ribe omenja v piranskem statutu odlok o trgovanju z ribami (STPI, 1384, 10/1). Konserviranje rib s soljo v pregledanih virih posredno omenja tudi eden redkih podatkov o konkretni prodaji rib: piranski meščan tržaškega porekla je od prebivalca Benetk kupil sodec rib (VK 2a, 1330, 8. 12., 78).

Ribe so bile kot pomembna sestavina prehrane in kot dragocen nadomestek mesa ob postnih dneh cenjeno trgovsko blago. Mesta so zato v svojih statutih predpisovala tudi pravila trgovskega poslovanja z ribami. Ribiči so morali pokazati izplen iz komunalnih voda. Za lastno prehrano so si smeli od njega zadržati predpisan del. Ulova niso smeli odnesti z območja komune, ampak so morali z njim oskrbovati mesto. Včasih so imeli nekateri svetni in cerkveni velikaši pravico do prednostnega nakupa rib. Kot kraj prodaje rib je bila navadno določena mestna ribarnica. Ribe so se prodajale po oblastno določenih cenah. Od izkupička za prodane ribe so morali prodajalci plačati davek mestnim uradnikom. Za poslovanje ribarnice so skrbeli posebni nadzorniki.

Nekateri statuti so glede prodaje rib uzakonjali še dodatne ukrepe: ribiči so morali prodajati ribe stoje in razoglavi. Da ne bi prodajali starih, pokvarjenih rib, prodajalci niso smeli brez dovoljenja odnesti neprodanih rib. Tudi nakup za preprodajo je bil ponekod prepovedan.

Prve izdaje piranskih statotov so glede trgovanja z ribami vsebovale le določilo, da naj bi zakupniki piranskih voda skrbeli za ribolov, ujete ribe pa nudili na prodaj samo v Piranu, ne bi pa jih smeli nositi iz piranskega območja (STPI, 1307, 10/1; 1332, 10/1).

Kasnejši piranski statuti so k temu dodali še druga določila (STPI, 1358, 10/16; 1384, 10/1). Kazen za nedovoljen izvoz rib s Piranskega so dvignili s 5 na 20 liber (tob zaplembi rib). Ulov so morali ribiči najprej pripeljati v piransko пристanišče. Od tam jih niso smeli odpeljati, ampak so morali vse prodati. Kot kraj prodaje rib se omenja trg v piranski mestni četrti Campo. Domači in tuji prodajalci svežih ali soljenih rib v Piranu so morali plačati davek piranski komuni. Davek so dolgovali tudi vsi prebivalci ali meščani Pirana, ki so sami ali v družbi s tujci lovili ribe in jih prodajali v Piranu ali drugod. Davku so bili podvrženi tudi tisti trgovci, ki so v piranskem pristanišču ali v mejah Pirana kupili tuje ribe in jih preprodali. Noben prebivalec Pirana niti piranski meščan ni smel kupiti tujih rib in jih prodati od Savudrije do Loreta, če ni plačal davka. Kazen za ta prekršek je znašala kar 40 liber. - Višina te globe, dejstvo, da je zapis o preprodaji tujih rib dodan kasneje na dnu rokopisa (STPI, 1384, 10/1), pa tudi omenjeno povečanje globe za nedovoljen izvoz rib s Piranskega, kažejo na neučinkovitost statutarnih določil in na obstoj nedovoljene prakse.

Davek za prodajo rib na Piranskem je znašal denarič za vsak sold izkupička od prodanih rib (torej dvanajestino). Prodajalci so morali izkupiček spraviti v škatlo, ki je niso smeli zapreti ali odnesti, dokler niso plačali davka. Davka so bili oproščeni ribiči v komunalnih loviščih. Tudi davek na prodajo rib se je oddajal letno v zakup.

Prodaja rib na tujih tržiščih je bila mogoča le ob

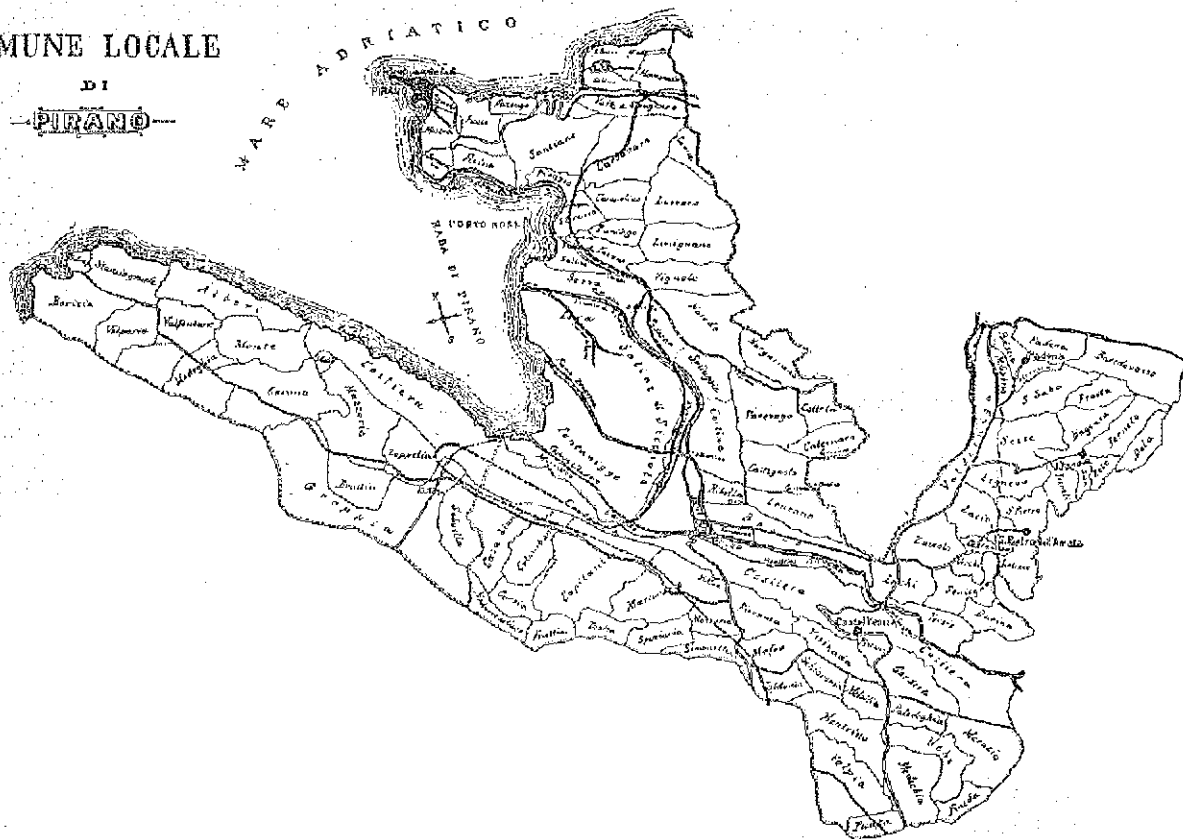
predhodnem konserviranju rib s soljenjem, sušenjem, dimljenjem, mariniranjem, pečenjem. Konserviranje rib za trgovske namene so na velikem delu Jadrana omejevale Benetke. Predpisovale so sezonske omejitve izvoza rib, zahtevale so, da prodajalci ribe najprej pripeljejo v Benetke in zanje plačajo izvozno carino. S takimi ukrepi so si Benetke zagotavljale prehrano in dohodek od trgovine z ribami. Njihovi ukrepi, ki so legalno trgovino zavirali, so spodbujali nastanek podtalne, tihotapske trgovine.

Konkretnih podatkov o trgovanju z ribami je v pregledanih piranskih zapisih malo. Piranski meščan Dominik iz Trsta se je 8. decembra 1330 zavezal plačati Andreju de Argenti, ki je živel v Benetkah, 15 liber in 5

soldov za sodec (verjetno soljenih) rib, ki jih je prejel od njega. Rok za vračilo dolga je bil pust (12. februar 1331; VK 2a, 1330, 8. 12., 78). Od kod so izvirale ribe, ki jih je kupoval Pirančan, ni jasno. Pač pa je šlo mogoče za dostavo piranskih rib v Benetke pri pogodbi iz 1293. Gero Ruffo se je tedaj v Piranu zavezal ribiču Albinelu, da mu bo v osmih dneh po povratku iz Benetk izročil 15,5 soldov grošev (24 liber in 16 soldov malih denarjev), trgovsko blago pa ni omenjeno (NK 10, 1293, 6. 9., 21v). Vabljava je domneva, da je ribič prodal Geru ribe na kredit, ta pa jih je nesel prodat v Benetke. Vnaprej določeni dolg (za ribe?) pa bi poravnala, ko bi se trgovec z izkupičkom vrnil v Piran.

COMUNE LOCALE

DI
PIRANO

Piransko komunalno območje pred koncem 18. stoletja (Morteani, 1906, 20-21).
The Piran communal area towards the end of the 18th century (Morteani, 1906, 20-21).

RIBOLOVNA PRAVICA OD PROPADA *SERENISSIME* DO DRUGE JUGOSLAVIJE

Napoleonove vojne in francoska zasedba so v pogledu ribolovnih pravic prinesle nekaj (kratkotrajnih) novosti: vpeljana je bila svoboda ribolova, odpravljene so bile ribolovne pravice mestnih komun in zemljiških gospostev. Ukinjen je bil tudi ribji davek. Po odhodu Francozov pa je prišlo do ponovne vzpostavitve starega stanja in starih (mestnih in zemljiškogospodskih) pravic do ribolova.

V tridesetih letih 19. stoletja (1835 in 1937) je primorski gubernij natančneje opredelil ribolovne pravice. Morje je razglasil za svobodno, obalni pas, kjer je bil ribolov pridržan domačemu prebivalstvu, je bil širok eno miljo. Pravico do ribolova so v mejah glavnih občin imeli občinski prebivalci, ribiči pa so za ribolov morali imeti posebno spričevala. Septembra 1848 so bile prednostne pravice do ribolova odpravljene, razen v zaprtih zatokih znotraj zemljiških posesti. V osemdesetih letih (1884) je nadzor nad ribolovom s političnih oblasti prešel na pomorsko oblast, ki je imela za morski ribolov glavno komisijo in podkomisije (v Trstu, Piranu, Izoli in Gradežu).

Po propadu avstroogrške monarhije je zahodno-istrsko območje prešlo pod italijansko oblast. Ribolov je tedaj še nadalje pripadal občinam (Piranski zaliv torej piranski). Leta 1931 je bil izdan enotni zakon o ribolovu, ki je urejal ribolovno pravico in omogočil razlastitev nekaterih ribolovnih monopolov. Upravo ribolova je vodil posebni osrednji urad za ribolov, ki pa je imel še okrožne podkomisije in posvetovalno komisijo za ribolov pri ministristvu za poljedelstvo in gozdarstvo (prim. Umek, 1970).

RIBOLOVNE PRISTOJNOSTI V PIRANSKEM ZALIVU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Po drugi svetovni vojni je bil Piranski zaliv z zaledjem vključen v Cono B Svobodnega tržaškega ozemlja. Leta 1954 je bila Cona B pripojena k Jugoslaviji. Določilo, objavljeno v jugoslovanskem uradnem listu (Uradni list FLR Jugoslavije, št. 45, 27. oktobra 1954), je na to ozemlje vpeljalo zakone, ki so veljali v ostali Jugoslaviji. V Coni B je uveljavilo Splošni zakon o morskem ribištvu, ki sta ga 21. januarja 1950 sprejela Zvezni svet in Svet narodov Ljudske skupščine Federativne ljudske republike Jugoslavije. Zakon je bil objavljen v Uradnem listu FLR Jugoslavije (št. 12, 18. februarja 1950). Poglejmo si nekaj njegovih določil.

V obalnem morju Federativne ljudske republike Jugoslavije in v morskem pasu v širini 4 morskih milj od zunanega roba teritorialnega morja proti odprtemu morju tuji državljani niso smeli izvajati ribolova (člen 4).

V obalnem morju in v omenjenem morskem pasu so v ribolovskih okoliših smela izvajati ribolovno dejavnost

posamezna podjetja, zadruga in ribiči. Ribolovske okoliše jim je določil - glede na lokacijo njihovega sedeža ali bivališča - pristojni izvršilni odbor okrajnega oz. mestnega ljudskega odbora na osnovi splošnega razporeda; tega je izdal in posredoval v potrditev oblastni ljudski odbor po navodilih **ministra ljudske republike, ki je bil pristojen** za morski ribolov (člen 6).

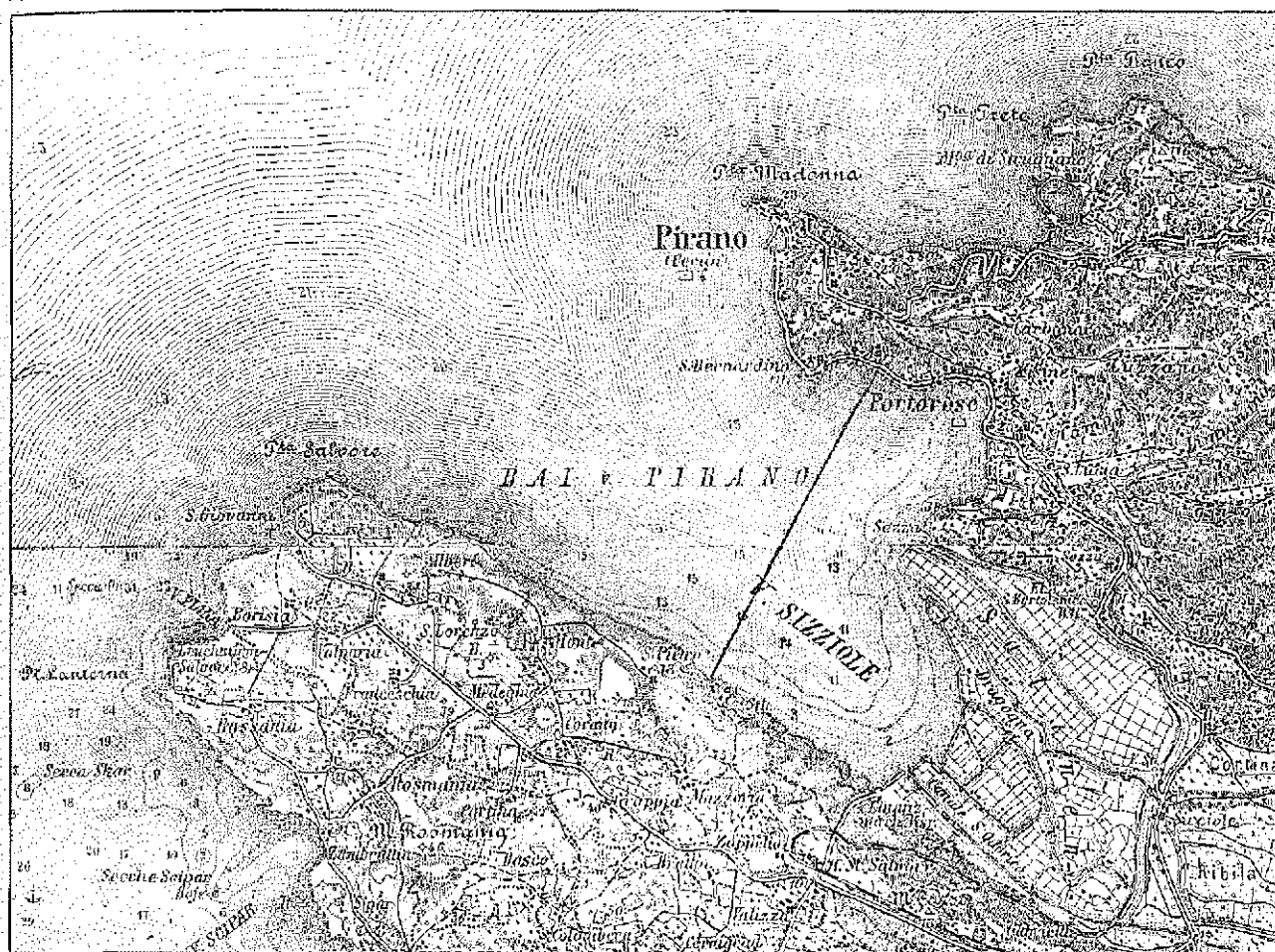
Za smotrno ribarjenje, varstvo in razmnoževanje rib in drugih morskih živali je smel **pristojni republiški minister** za določen čas prepovedati ali omejiti opravljanje vsega ali le nekaterih vrst ribolova v določenih ribolovskih okoliših obalnega morja in omenjenega morskega pasu (v širini 4 morskih milj) (člen 17).

Pristojno republiško ministristvo ter oblastni, okrajni in mestni ljudski odbori so bili dolžni voditi ribiški kaster za svoje območje (člen 24).

Določbe tega zakona naj bi se uporabljale na območjih posameznih republik, dokler te ne bi same izdale svojih zakonov o morskem ribolovu (člen 31).

Na podlagi 17. člena tega zakona je sekretariat izvršnega sveta za kmetijstvo in gozdarstvo ob soglasju državnega sekretariata za notranje zadeve Ljudske republike Slovenije 5. januarja 1962 izdal **Odredbo o omejitvi ribolova v Portoroškem zalivu** (Uradni list LR Slovenije št. 2, 18. januar 1962). Po tej odredbi je bil v notranjem delu Portoroškega zaliva "ki ga proti kopnem omejuje obalna črta, proti odprtemu morju pa ravna črta med skladiščem solin in kamnolomom 'Slovenija ceste', zaradi gojitve plemenskih rib in školjk do nadaljnjega prepovedan morski ribolov z mrežami vseh vrst, z ostmi in z uporabo ribiških svetilk" (1. točka). Da pa bi se vzdrževalo potrebno biološko ravnotežje, je lahko "za morski ribolov pristojni svet Občinskega ljudskega odbora Piran izjemoma dovolil posameznim fizičnim osebam ali organizacijam ribolov na območju iz 1. točke" (2. točka). - Portoroški zaliv je slovenska oblast imela za **lastno vplivno območje**, kar dokazuje njena razglasitev ribolovnega rezervata od Bernardina do Kanegre na Savudriji. **Neposredno gospodarjenje** z rezervatom je po tej odredbi pripadalo pristojnemu organu v Piranu. Tri leta kasneje, 1965, je bil sprejet Temeljni zakon o morskem ribištvu (Uradni list SFR Jugoslavije št. 10, 10. marca 1965). Določal je, da **sme republika** za gojitev in razmnoževanje rib in drugih morskih živali z zakonom ustanavljati ribolovne rezervate; to so deli pribrežnega morskega pasu - zalivi, ustja rek ipd. - v širini ene navtične milje od obale, kjer so ugodni naravni pogoji za razmnoževanje rib in drugih morskih živali. V ribolovnih rezervatih je bil praviloma prepovedan ribolov in lov drugih morskih živali (člen 33).

Na osnovi tega jugoslovanskega zakona je Slovenija leta 1967 sprejela svoj zakon o morskem ribištvu (Uradni list SR Slovenije št. 34, 19. oktobra 1967). V njem je bilo določeno, da se sme od 1. oktobra do 31. marca s posebnim dovoljenjem občinskega organa, pristojnega za morsko ribištvo, loviti z mrežami pote-

Območje Portoroškega zaliva, za katerega je sekretariat Izvršnega sveta za kmetijstvo in gozdarstvo ob soglasju Državnega sekretariata za notranje zadeve LR Slovenije 5. januarja 1962 izdal Odredbo o omejitvi ribolova, oz. ki ga je slovenski Zakon o morskem ribištvu iz 1967 razglasil za ribolovni rezervat (po avstrijskih specialkah za Trst in Novigrad).

The area of the Piran Bay, for which the Secretariat of the Executive Council for Agriculture and Forestry issued, on January 5th 1962 by consent of the Secretariat of Internal Affairs of the Republic of Slovenia, a decree by which restrictions were imposed on fishing in the Bay, which was eventually proclaimed, on the basis of the Legislation on sea fishing from 1967, a fishing reserve (according to Austrian survey charts for Trieste and Novigrad).

galkami na tistih območjih pribrežnega pasu (ene navtične milje od obale), ki jih določi občinska skupščina (člen 8). Za gojitev in razmnoževanje rib in školjk je bil določen ribolovni rezervat v notranjosti Portoroškega zaliva. Proti kopnemu je bila njegova meja obala, proti morju pa črta med skladiščem solin in kamnoflomom "Slovenija-cesta". V rezervatu je bil načelno prepovedan ribolov in lov na druge morske živali. Pristojni upravni organ Skupščine občine Piran je smel izdati dovoljenje za ribolov v rezervatu delovnim organizacijam in posameznikom. Skupščina občine Piran ali njen organ je mogel s pogodbo zaupati gospodarjenje z rezervatom delovni organizaciji (člen 20). - Tudi 1967 je slovenska oblast očitno obravnavala Portoroški zaliv kot celoto v lastni pristojnosti in ga v gospodarskem pogledu zaupala

odločitvam piranskih občinskih organov.

Jugoslovanski zakon o medrepubliških in meddržavnih vodah (Uradni list SFR Jugoslavije št. 2, 10. januarja 1974) je imel namen

- urediti osnove vodnega režima na medrepubliških vodnih tokovih, ki so imeli pomen za dve ali več republik ter osnove režima v meddržavnih vodah in sicer za tekoče, izvirne, talne, stoječe vode ter za obalno morje Jugoslavije (člen 1).

- Da bi bila zagotovljena enotnost vodnega režima v medrepubliških vodah, so lahko zainteresirane republike za te vode sporazumno določile eno vodno območje (člen 3);

- s sporazumom naj bi opredelile elemente, ki so sestavljali temelje vodnega režima (člen 4);

- sporazumno naj bi sprejele vodnogospodarsko osnovo za medrepubliški vodni tok (člen 5).

Jugoslovanskemu zakonu je Slovenija čez slaba tri leta prilagodila lastnega (Uradni list SFR Slovenije št. 25, 28. oktobra 1976). V njem srečamo določili, da

- je za določitev meje ribolovnega morja v izlivu reke v morje pristojna **skupščina občine**, na katere območju se reka izliva (člen 2);

- je območja, na katerih je bilo dovoljeno postavljati priprave za gojitev in lov rib ter drugih morskih živali, določala skupščina občine, kjer se je nahajalo območje. Če je tako območje spadalo v več občin, naj bi ga **sporazumno določile skupščine pristojnih občin**. Za določitev območij je bilo potrebno pridobiti predhodno mnenje **pristojne luške kapitanije** in organov za sanitarno in ribiško inšpekcijo (člen 22).

Skupek tu nanizanih podatkov iz uradnih listov lahko zaokrožimo v ugotovitev, da si je pristojnost nad ribolovom v Piranskem zalivu po 1954 lastila Republika Slovenija. Notranji del zaliva je razglasila za ribolovni rezervat, ki je zajemal območje med obalo in črto med solnim skladiščem pri Bernardinu in kamnolomom pod Kanegro na Savudriji. Ribarjenje v rezervatu je bilo dovoljeno le s posebnim dovoljenjem piranske občinske skupščine.

Vprašanja, ki ostajajo odprta, so:

- Koliko so bile te odločitve sporazumne z Republiko Hrvaško ali s sosednjo umaško občino in koliko so bile v praksi ovirane?

- Ali je v skladu z jugoslovanskim zakonom iz 1974 prišlo glede Portoroškega zaliva do dogovorov z Republiko Hrvaško? Če je prišlo, kakšni so bili?

- Ali je prišlo po letu 1976 in sprejemu slovenskega zakona o "mejnih" vodah do ponovne razglasitve rezervata v Porotroškem zalivu? Če je prišlo do tega, katera občina/občine ga je določila?

- Katera luška kapitanija in kateri organi za sanitarno in ribiško inšpekcijo so izdali mnenja za določitev portoroškega rezervata?

- Kakšna je bila dejanska praksa: ali se je ribolov v rezervatu *de facto* odvijal na podlagi dovoljenj iz Pirana?

Da stvar ni povsem enoznačna, dokazujejo npr. skice zemljevidov za dovoljenja podvodnega ribolova za območji Umaga in Novigrada pred razpadom druge Jugoslavije. Umaško območje je začrtano od dragonjskega kanala sv. Odorika, njegova severna meja teče po morju ob Savudriji; ta ribolovna cona je na jugu segala do umaške cementarne. Severna meja umaškega ribolovnega območja na skici seka območje "portoroškega" ribjega rezervata (kjer je bil ribolov dejansko prepovedan), ki ga je razglasila skupščina občine Piran.

Slovenski adut v vročih meddržavnih pogajanjih glede meje z južno sosedo bi morda mogla pomeniti dokumentirana polprefekta praksa sprejemanja, tihega soglasja oz. potrjevanja odločitev glede uprave z ribolovnimi območji v Piranskem zalivu.

THE BAY OF PIRAN: TO THE TRADITION OF FISHING AND FISHING RIGHTS

Darja MIHELIC

Milko Kos Institute of History of the Scientific and Research Centre of the Slovene Academy of Sciences and Arts, SI-1000 Ljubljana,
Novi trg 4
e-mail: mihelic@alpha.zrc-sazu.si

SUMMARY

The records, which indirectly substantiate the existence of fishing and sustenance by fish caught in Istra, date from the first half of the 6th century. This was the so-called coastal fishing, for the littoral population had, according to the common law, a right of fishing along its coast. In the mediaeval Europe, when the Frankish feudal social order was established, the right of fishing became one of the ruler's rights. The fishing rights, however, were in fact appropriated or obtained, with deeds of donation, by temporal and ecclesiastical lords as well as by towns. The same stood for Istra; in its western, coastal part, the right to use the major part of coastal waters was gradually obtained by the town communes of Trieste, Muggia, Koper, Izola, Piran, Umag, etc.

At Cape Ronek the Piran area once touched the land (and the sea) of the neighbouring Izola, while at Cape Savudrija it bordered on the "tiny state" of Umag. Piran controlled the coastal waters between the two capes. From the mid-thirteenth century the supremacy of the Venetian Republic was implemented in the territory of western and southern Istra and was retained as such until the end of the 18th century. Venice, however, did not interfere with the direct ownership and use of the sea of the western Istran town communes, a part of which were also the Piran coastal waters.

In the littoral town communes it was the town authorities that had the power to decide on the use of coastal waters. In Piran, the right of fishing in its waters was each year leased out by the commune at an auction. For this right the commune got approximately a fourth of the estimated catch in its waters, while the actual sums for the lease of separate fishing grounds ranged from 9 to 60 libras.

In the Piran fishing ranges the right of possession and partially only of easement was held (apart from the commune) also by some ecclesiastical communities and certain temporal and church individuals. In the autumn-spring season the fishing was limited to the owners and leaseholders of communal fishing rights, while in the warm part of the year (from April to September) the fishing grounds were at everybody's disposal, the only limitation being fishing with certain devices and appliances.

The people of Piran were fishing in the coastal belt of their water territory as well as outside it. They were fishing during the day as well as during the night, when they attracted fish with lights. As far as their fishing gear is concerned, nets, three-pronged forks, keep nets and hooks are referred to.

The actual implementation and organisation of fishing in the Piran waters was left to the owners and leaseholders of the Piran fishing grounds. In the exploitation of fishing areas they were allowed to participate directly, with their own personal work. At times, however, they were fishing with the aid of hired fishermen. The latter were paid in money, in a part of the catch, and at times in clothes. With the fishermen the owners were able to make an agreement: they gave them the right of fishing and took a part of the catch for themselves. Private fishing grounds were leased out also for monetary compensation stipulated in advance. In numerous cases the leaseholders of communal fishing grounds operated only as a kind of fishing managers in the waters they held on lease. They leased out the right of fishing to various groups of fishermen.

The Napoleonic Wars and the occupation of this part of the world by the French brought, in respect of fishing rights, some (short-lived) novelties. As soon as the French left, however, the old rights of fishing were reinstated once more.

In the 1830's the sea was proclaimed free, while the coastal belt - where fishing was reserved for the natives - was made a mile wide. In 1848 the preferential rights of fishing were abolished.

After the fall of the Austro-Hungarian monarchy, the western Istran territory came under the rule of Italy. Fishing, however, was still controlled by the councils (the Bay of Piran therefore belonged to Piran). In 1931, a uniform law on fishing was passed, with which the right of fishing was regulated.

The fishing competence in the Bay of Piran after the second World War are well illuminated by various laws and decrees published by Yugoslav and Slovene official journals. They enable us to ascertain that the competence over fishing in the Bay of Piran was claimed, after 1954, by the Republic of Slovenia, while its implementation was left to the Council of Piran. The inner part of the Bay was proclaimed a fishing reserve that enclosed the area between the coast and the line linking the salt repository at Bernardin with the quarry below Kanegra at Savudrija. Fishing in the reserve was allowed only with a special permit issued by the Council of Piran.

Key words: fishing, history, Istra, the bay of Piran

VIRI IN LITERATURA

CDI - Kandler, P. (1986): Codice Diplomatico Istriano. 1846-1853, 1861, 1862-1865. Trieste.

Chart. I. - Franceschi, C. de (1924): Chartularium Piranense. Raccolta dei documenti medievali di Pirano I (1062-1300). Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria (AMSI) 36. Parenzo.

Chart. II. - Franceschi, C. de (1931-1940): Chartularium Piranense. Raccolta dei documenti medievali di Pirano II (1301-1350). AMSI 43. 1931-1932, 19-96; AMSI 44. 1932-1933, 271-320; AMSI 45. 1933-1934, 255-320; AMSI 46. 1934, 107-192; AMSI 47. 1935-1937, 123-230; AMSI 50. 1940, 171-200. Pola-Parenzo.

Franceschi, C. de (1960): Gli statuti del comune di Pirano del 1307 confrontati con quelli del 1332 e del 1358. Monumenti storici dalla Deputazione di Storia Patria per le Venezie, 14. Venezia-Padova.

Gradivo I. - Kos, F. (1902): Gradivo za zgodovino Slovenecv v srednjem veku I. (501-800). Ljubljana.

Gradivo II. - Kos, F. (1906): Gradivo za zgodovino Slovenecv v srednjem veku II. (801-1000). Ljubljana.

Gradivo IV. - Kos, F. (1915): Gradivo za zgodovino Slovenecv v srednjem veku IV. (1101-1200). Ljubljana.

Mihelič, D. (1985): Neagrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340. Dela SAZU 27. Ljubljana.

Mihelič, D. (1987): Ribolov na srednjeveškem piranskem področju. Arhivi. Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije 10, 9-12.

Morteani, L. (1906): Pirano per Venezia. Trieste.

NK - Pokrajinski arhiv Koper. Piranski arhiv. Notarske knjige.

Pahor, M., Šumrada, J. (1987): Statut piranskega komununa od 13. do 17. stoletja. Viri za zgodovino Slovencev 10. Ljubljana. SAZU. Viri za zgodovino Slovencev 10. Ljubljana.

Petranović, A., Margetić, A., Brafož, R. (1989): Rižanski zbor = Il placito del Risano. Prispevki k zgodovini Kopra = Contributi per la storia di Capodistria. Ljubljana, 81-88.

STPI: gl. Franceschi, C. de (1960) in Pahor M., Šumrada, J. (1987).

Umek, E. (1970): Ribištvno in ribolov. V: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog I. Ljubljana, 495-520.

Uradni list FLR Jugoslavije št. 12, 18. 2. 1950; št. 45, 27. 10. 1954; Uradni list SFR Jugoslavije št. 10, 10. 3. 1965; št. 2, 10. 1. 1974.

Uradni list FLR Slovenije št. 2, 18. 1. 1962; Uradni list SFR Slovenije št. 34, 19. 10. 1967; št. 25, 28. 10. 1976.

VK - Pokrajinski arhiv Koper. Piranski arhiv. Vicedominske knjige.

Volpi Lisjak, B. (1995): Slovensko pomorsko ribištvno skozi stoletja od Trsta do Timava. Trst.